

EXPEDICE '95
cheb - český les - slavkovský les - mariánské lázně

KASTELLOLOGICKÝ VÝZKUM V OKOLÍ MARIÁNSKÝCH LÁZNÍ A CHEBU

Vypracovala hradní skupina ve složení:
kap. Jan Švarc, Vojtěch Jindra, Vojtěch Barták, Jakub Rotrekl a Lucie Skoupá

Odborní poradci:
Mgr. František Tichý, Ing. arch. Marek Tichý,
Markéta Soukupová, Eva Martínková
Dr. František Kadlec

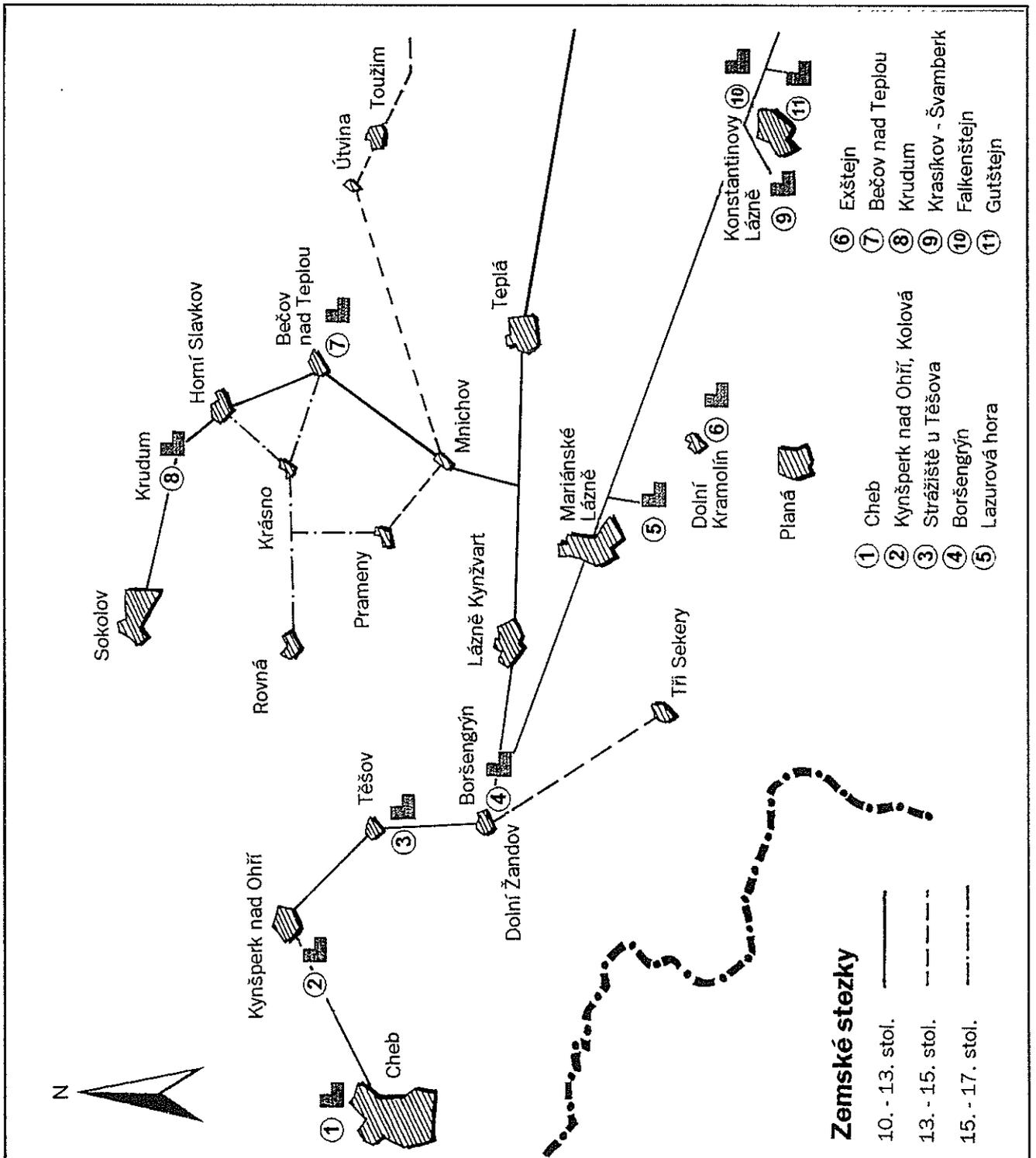
© Jan Švarc, Praha 1995

ÚVOD

Kastellologický výzkum Expedice '95 byl prováděn v okolí Mariánských Lázní, jako nejbližší místa zahrnul Kynšperk nad Ohří (okrajově i Cheb), města Planá a Konstantinovy Lázně na jih od Mariánských Lázní. Rozsah výzkumu spolu s polohou hradů vymezuje následující mapka.

Obr. č. 1: Poloha hradů; rozsah výzkumu

CÍL

Dokumentace současného a rekonstrukce původního stavu hradů.

Výzkumné otázky:

- 1) Existovalo nějaké spojení mezi hrady a vzájemná komunikace mezi nimi?
- 2) Souvisí nějak výskyt rostlin s hrady?
- 3) Lze vysledovat nějakou souvislost mezi hradišti a hrady?
- 4) Souvisí nějak umístění a poloha hradů s geologickým podložím a geomorfologií kraje v okolí?

Výzkum byl rozdělen podle zaměření odborných disciplín.

Architektonický výzkum - Jan Švarc

Cíl výzkumu:

Popis původního i současného stavu, v závěru plastická rekonstrukce možné původní podoby některých hradů.

Metodika:

Přímé pozorování a zakreslování do mapek, rekonstrukce původní architektury a rozsahu zdiva sestavována pomocí logické dedukce historických faktů a souvislostí archeologických nálezů. Nedochované zdi byly dokazovány pomocí virgule.

Archeologický výzkum - Jan Švarc, Jakub Rotrekl

Cíl výzkumu:

Pomocí nálezů střepů i jiných artefaktů dokázat středověkou činnost člověka, přibližně určit původní podobu a stáří nálezů, podle toho případně zjistit přibližný účel blízkých hradních prostor.

Metodika:

Na vybraných místech (nejčastěji pod parkánovými zdi hradu) byl proveden povrchový archeologický sběr do maximální povolené hloubky. Ke sběru byly použity špachtle, nálezy byly zakreslovány do architektonických mapek.

Historický výzkum - Vojtěch Barták

Cíl výzkumu:

Zjistit historii zkoumaných hradů, vytvořit časovou přímku událostí, které se k hradům váží.

Metodika:

Studium a kompilace literatury (viz seznam použité literatury)

Geologický výzkum - Vojtěch Jindra

Cíl výzkumu:

Zmapovat geologické podloží každého hradu a jeho přilehlého okolí, určit sklon a směr vrstev, charakter hornin a následně vypracovat geologickou mapku se zjištěnými skutečnostmi. Ověřit původnost stavebního materiálu a načrtnout geologický řez okolí hradu s postižením hlavních geomorfologických rysů. Uspořádat sbírku hornin z každého hradu.

Metodika:

Přímé pozorování, sklon a směr vrstev vysledován z výchozů, k vyhledávání geologických anomálií používána virgule.

Botanický výzkum - Lucie Skoupá

Cíl výzkumu:

Popsat původní a současný porost na hradě i okolí, zakreslení do mapy.

Metodika:

Přímé pozorování, zakreslování do mapy, vytvoření herbáře.

Výzkum strategických souvislostí a komunikačních sítí mezi hrady - Jakub Rotrekl

Cíl výzkumu:

Vysledovat umístění hradu v kraji, výhled z hlavních věží hradu, akční rádius pohledu a polohu hradů vzhledem k případným významnějším orientačním bodům v okolí, přístup k vodě a souvislost s obchodními stezkami (v tomto smyslu jsme navázali na loňský etnografický výzkum stezek), upřesnit význam některých tvrzišť.

Metodika:

Přímé pozorování, vyhledávání v mapách, práce s odbornou literaturou.

1) Strážiště u Těšova (Těšov)

HISTORIE

Historie hradu není v použité literatuře uvedena.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Strážiště leží na východ od vesnice Těšov. Svou východní částí se zařezává do koryta, které probíhá jeho další částí. Toto strážiště mohlo vypadat jako hranolová věž s průjezdem ve tvaru písmene T. Patrné jsou zde již jen místy rozvalené zdi (viz příloha: mapa č. 1).

STRATEGICKÁ POLOHA

Rozhled není prakticky žádný, je to zapadlá tvrz, která není příliš dobře strategicky položena a vznikla za jiným účelem. Je postavena v pozvolně klesající stráni asi uprostřed, nemá žádný obranný systém v podobě valů. Tato tvrz byla postavena za účelem vybírání mýtného na cestě vedoucí ze Žandova do Kynšperku a dále do Chebu.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde byly asi buky, ve stromovém patře převládá smrk. Keřové patro chybí a v bylinném patře převládá borůvčí.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží: velmi hrubozrnná rula, prakticky bez vrstev, přibližně metrová vrstva naplavenin a jílu.

Stavební materiál tvoří spíše svorovité kameny, ruly byly na stavbu hradu dovezeny - na vrcholu kopce převládá již tento typ ruly.

Údolí při potoku vzniklo částečně vymletím vodou. Útvar, na němž je tvrziště vybudováno, je součástí většího masívu - přední hradby Slavkovského lesa.

2) Kynšperk nad Ohří - Kynšperk (Königsberg)

HISTORIE

Již ve 12. století zde stávalo malé hradiště českých knížat, které bylo později přestavěno na raně gotický královský hrad. Jeho výstavba souvisela s rokem 1232, kdy byla osada Kynšperk povýšena na město. Od 15. století byl hrad velmi často zastavován šlechtě. Velice významnými držiteli hradu byli např. páni ze Štampachu nebo páni z Falkenštejna. V letech 1538 - 1542 byl hrad ve správě pánů z Plavna. Od roku 1542 do roku 1547 hrad drželi Šlikové. Od roku 1548 až do konce 16. století měl hrad ve správě panovník. Počátkem 17. století hrad zchátral ve správě města.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Hrad stával na vyvýšeném kopci nad Ohří. Byl tvořen jádrem, které bylo z východu chráněno příkopem a ze západu strží a valem. Lze předpokládat bergfritové uspořádání hradu. Dnes jsou vidět patrné náznaky jádra, parkově upravený palouček a již zmíněné valy. Kameny z hradu byly zřejmě použity na blízký židovský hřbitov (viz příloha: mapa č. 2).

STRATEGICKÁ POLOHA

Z tohoto hradu je dobře vidět na město Kynšperk, ležící pod ním. Ze všech stran, kromě západní, je obklopen svahy a je velice dobře strategicky položen vzhledem k tomu, že stojí na výběžku vybíhajícím do údolí, ve kterém leží město. Jak jsem se již zmínil, nejbližším městem je Kynšperk, kterým vedla stezka, a tu hrad Kynšperk strážil.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde asi byly buky s borovicemi. Nynější porost tvoří ve stromovém patře převládající lípa, javor a bříza. V keřovém patře převládá zimolez a bez černý. V bylinném patře převládá lipnice, smetanka, srha a psárka.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží je fylitické (až fylitická břidlice), na jihozápadním náspu hradu výrazná křemenná žíla, směr a sklon vrstev se nám nepodařilo vysledovat. Údolí obklopující kopec je pravděpodobně propadového původu (viz opět příloha: mapa č. 2).

Pískovcový kvádr - vzorek K3 byl dovezen na stavbu hradu z větší dálky. Předpokládáme, že byl součástí nějaké sakrální stavby na hradě. Veškeré zdivo bylo po zničení hradu použito na stavbu blízkého židovského hřbitova.

3) Gutštejn (Tachov)

HISTORIE

Hrad byl postaven v letech 1263 - 1313 Jetřichem z Gutensteina. Roku 1422 byl hrad marně obléhán husity. Ve druhé pol. 16. století byl hrad připojen k Literbachskému panství a zchátral.

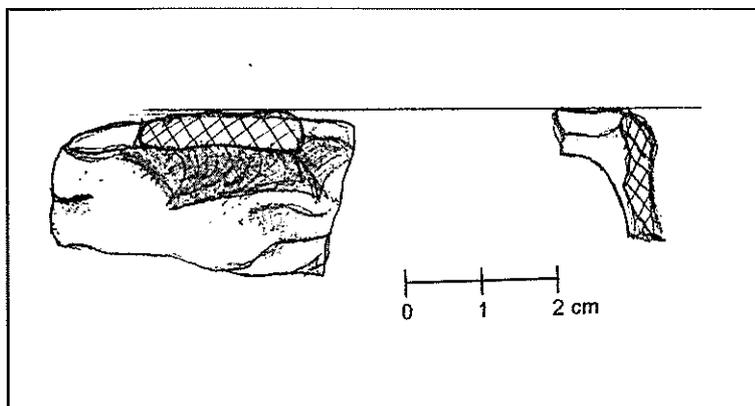
ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Zřícenina leží na ostrohu nad potokem Hadovcem blízko Konstantinových Lázní. Hrad se skládá z předhradí a jádra. Tyto dvě části jsou odděleny příkopem. V předhradí je doposud patrný pouze sklípek, vytesaný do skály. Jádru hradu vládne čtverhranná bergfritová věž, na níž na západě navazuje jedna budova paláce. Z vnější zdi jihozápadní budovy vybíhá parkán, který přisedá na malou strážní věž. Zde znovu vybíhá a napojuje se na jižní část jádra, které je tvořeno dvouprostorovým palácem. V jihozápadní části lze předpokládat hospodářské budovy a nádvoří se vstupní bránou. Nachází se zde také rozlehlý sklepní prostor s krátkou únikovou chodbou. Toto sklepení leží pod celou jihozápadní budovou a schody stoupají do budovy přisedlé z východu. V blízkosti věže se vyskytují „kočičí hlavy“, které mohou dokazovat bývalé dláždění. Výjimečně jsou zde zachovalá gotická okna, nika, portál dveří, střílny, zásuvny pro trámy (u dveří). V některých oknech jsou vidět zbytky dřevěných sedadel, které však nemusejí být původní. Sporný je zde výskyt dýchacích šachet, vedoucích ze sklepení zdí budovy nad sklepem. Plánek mapuje současný stav zříceniny. Archeologické nálezy viz příloha: mapa č. 3 a pohled (nález) obr. č. 2. Čísla na mapě č. 3 odpovídají označení na následujících bokorysech zdí hradu - viz příloha: pohledy č. 1 - 9.

STRATEGICKÁ POLOHA

Z hradu je velký výhled, a proto měli zřejmě jeho obyvatelé dobrý přehled o okolí. Tento hrad stojí na místě, kde se rozchází dvě zlomová údolí, tudíž je zde pouze jedna přístupová cesta. Spojení s okolím viz zpráva o hradu Falkenštejn.

Obr. č. 2: Gutštejn - nález střepu

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde rostly asi buky. Ve stromovém patře převládá smrk a borovice. Keřové patro tvoří zejména ostružiník, maliník a růže šípková. V bylinném patře převládá bršlice, lipnice a srha.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží je fylitické až svorové, na vrchu sousedícím s hradem v jižním směru jsme našli svory s výraznými křemennými vložkami. Využili jsme 9 výchozů s různými sklony vrstev; směr vrstev je téměř výlučně jižní. Okolí hradu je součástí rozsáhlého zlomového údolí (I. a III. zlom). Vrch samotný je tvořen svory, při větším stupni přeměny (důsledek kontaktní metamorfózy způsobené s největší pravděpodobností již zmiňovanou křemennou žilou). Amfibolit (G5) je dovezený materiál. Stavební materiál je téměř bez výhrady místní.

4) Výškov (Lazurový vrch, Michalovy hory)

HISTORIE

O tomto hradu se dochovaly pouze zprávy o založení ze 13. století a zániku ve století 14-tém.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Na Lazurovém vrchu (hoře) dříve stával hrad Výškov a patrně jsou zde i rozlehlé ruiny, jejichž původu jsme se nedopátrali, ale které s hradem nesouvisí a jsou s největší pravděpodobností mladší (viz příloha: mapa č. 4/ označ. B).. Hrad byl z jižní strany chráněn příkopem (viz příloha: mapa č. 4/ označ. A, A₁). Obytné jádro stávalo na kuželi, který tvořil ze severu a z boků prudký sráz. Podařilo se nám objevit i zbytky zdí, ze kterých však bohužel nelze popsat podobu

hradu.

STRATEGICKÁ POLOHA

Je postaven na vysoké hoře, spíše severně od vrchu, z jihu je obehnan valem a ze severu ho chrání stráně. V minulosti předpokládáme dobrý výhled, neboť hora je vysoká 650 m n. m. Tento hrad byl napojen na stezku vedoucí ze Žandova do Plzně.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde byly pravděpodobně buky. Ve stromovém patře převládá smrk. V keřovém patře převládá bez hroznatý a líska. Bylinné patro tvoří zejména bažantka a mařinka.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží tvoří amfibolit (často s křemennými vložkami a s příměsí oxidů železa). Jeden výchoz - směr vrstev východní, pod úhlem 60 stupňů. Okolí Lazurové hory je tvořeno svorem. Původní horniny jsou amfibolit a křemenné vložky v amfibolitech. Horniny dovezené (využité při stavbě hradu a ostatních staveb na Lazurové hoře) jsou fylit (z blízkého okolí), svor, pískovec (z větší dálky, pravděpodobně na sakrální stavbu), rula a krystalický vápenec.

5) Krudum (Chrudim)

HISTORIE

Historie hradu není v použité literatuře uvedena.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Podle pověsti zde stával hrad, který se propadl do země. Objevili jsme pouze náznak roztroušených půdorysů, které však nic nedokazují. Na blízkém kopci jsme objevili objekt připomínající strážičku, kterému jsme dali pracovní název Baxenswart. Na samém vrcholu tohoto kopce se nachází kamenná mohyla, ve které jsou zpola zasypané schody. U této mohyly jsme také našli vytesané kamenné koryto (viz příloha: mapa č. 5 a 6).

STRATEGICKÁ POLOHA

Strategicky podobné podmínky jako u předchozího strážičku, i půdorys je dost podobný. Tento hrad sloužil k vybírání mýtného, pravděpodobně na stezce z Horního Slavkova do Sokolova.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde byly zřejmě buky. Ve stromovém patře převládá smrk. V keřovém patře převládá malý smrk. Bylinné patro je tvořeno hlavně metličkou a borůvkám.

6) Falkenstein (Falkenštejn)

HISTORIE

Hrad založil Jetřich z Gutensteina v 15. století. Tomuto rodu hrad také nadále patřil a zanikl již v 16. století.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Nad bývalým starým mlýnem na ostrohu se dříve tyčil hrad Falkenštejn. Předpokládáme obdélníkovou věž na skále za mělkým příkopem a na opačné straně již neznámé seskupení hradních budov. Patrný je zde val a půlkruhový příkop. Z hradu zbyly jen výrazné poruchy v terénu (viz příloha: mapa č. 7).

STRATEGICKÁ POLOHA

Výhled není velký. Je vidět do údolí - zhruba 500 m. Hrad stojí na vrcholu jedné straně zlomového údolí, po obou stranách hradu jsou kolmo na údolí přírodní příkopy vytvořené sesutím skály ze strany; směrem od údolí je příkop a val, jinak téměř rovina a též přístupová cesta. Falkenštejn, stejně jako Gutštejn, Krasňov a Lazurová Hora, se zřejmě napojoval na stezku vedoucí z Dolního Žandova do Plzně.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde rostly asi buky a borovice. Dnes ve stromovém patře převládá bříza a smrk. V keřovém patře převládá růže šípková, líska a bez hroznatý. Bylinné patro tvoří zejména rokyt, starček, svízel, bršlice, třezalka a pomněnka.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží: amfibolit, méně vrstevnatý, převládající směr a sklon proto vysledován nebyl. Hrad je vybudován na rozsáhlém, asi 40 m vysokém skalním masívu, pod nímž se rozkládá rozlehlé zlomové údolí. Z druhého hlavního zlomu vybíhá pravděpodobně jakýsi zlom vedlejší, který dal vzniknout úzké, ale hluboké malé propasti mezi skalními stěnami.

7) Boršengrýn (Úbočí)

HISTORIE

Hrad byl založen v místech tvrze Amonsgrýn Boršem z Rýzmburgu po roce 1373. Za správy Jindřicha z Plavna byl hrad v roce 1452 dobyt chebskými měšťany.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Hrad se rozkládal na vyvýšeném kopci nad dnešní vesnicí Úbočí. Nejnápadnější je zde

jihovýchodní příkop a rozvaliny ležící západně od příkopu. Zde lze těžko vysledovat nějakou strukturu, a tak se náš pláněk rozchází s plánky, které jsme měli k dispozici (viz Durdík, 1995). I rozložení turistických chat je jiné než na ostatních pláncích. Zdivo bylo asi také použito na blízký židovský hřbitov (viz příloha: mapa č. 8).

STRATEGICKÁ POLOHA

Dohlednost je dobrá pouze na jihozápad, a to na Dolní Žandov. Dnes tomuto výhledu brání násep pro silnici, který tam ovšem ve 14. století nebyl. Ze severozápadu a jihozápadu jsou poměrně strmé stráně, avšak ze severovýchodu a jihovýchodu je rovina, ve které je zbudován val a příkop. Nejbližší větší město ze 14. století je Dolní Žandov, zároveň napojený na zemskou stezku z Chebu do Prahy.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde byly zřejmě buky a borovice. Stromové patro je tvořeno zejména borovicí, smrkem a javorem. Keřovému patru vévodí bez černý, bez hroznatý, líska a maliník. V bylinném patře převládá vlaštovičník, kopřiva dvoudomá, srha a kerblík.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží je rulové s výraznými křemennými vložkami. Dva výchozy se směrem vrstev jihozápadním a se sklonem shodně v obou místech 50 stupňů. Pahorek byl vytvořen částečným převrácením vrásky, lemují ho dva výraznější zlomy, vycházející z výchozu při jeho úbočí.

8) Krasíkov (Švamberk)

HISTORIE

Písemné prameny se o hradu zmiňují poprvé roku 1287. Roku 1421 byl dobyt husity. Na hradě byl zajat Bohuslav ze Švamberka, který byl v té době úhlavním nepřítelem husitů. Po roce věznění se však dal na jejich stranu a roku 1425 zemřel jako husitský hejtman. V roce 1443 stihl hrad požár. Roku 1644 pak hrad vyhořel podruhé. Zaniká následkem nájezdu císařského vojska za účelem vyhnání švédské posádky roku 1647.

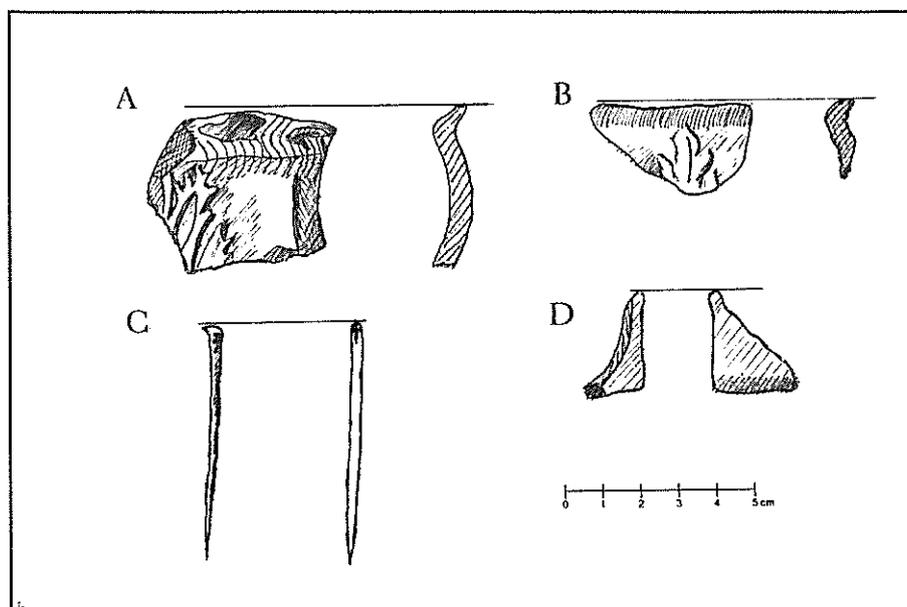
ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Blízko Konstantinových Lázní, na výrazném vrchu u vesnice Krasíkov se rozkládá mohutný hrad Švamberk. Dispozice hradu je dvoudílná. Obě části jsou odděleny příkopem, ve kterém lze ještě dnes najít pilíř mostu. Přístupová cesta od severozápadu byla střežena sbíhajícím se opevněním. Čelo předhradí bylo chráněno okrouhlou věží, ze které vybíhala parkánová zeď, nasedající na val. Obíhá hlavní věž a vrací se zpátky k vstupní bráně. Předhradí vyplňují hospodářské budovy a kostel, který pochází ze 16. století. Původní kaple stávala na dnes neznámém místě v předhradí. Presbytář kostela byl vystavěn na pozdně gotické dělostřelecké baště. V druhé části stál okrouhlý bergfrit. Na něj navazoval podsklepený palác, z něhož dále vybíhaly další budovy. Na západ od věže vybíhala zeď a dále tři budovy. Dnes z hradu zbyla

mohutná bergfritová věž, zeď paláce, kostela a dvě budovy v předhradí.

Archeologické nálezy viz příloha: mapa č. 9 a obr č. 3 - pohled (nálezy) A, B, C, D.

Obr č. 3: Krasíkov - archeologické nálezy

STRATEGICKÁ POLOHA

Z hradu je široký rozhled do okolí všemi směry. Hrad se nachází na nejvyšším hřebetu se strmými kopci, místy skalami, pouze jedna strana směrem od Kohačic je mírnější a je na ní rozestavěná cesta. Hrad je obehnan valem. V polovině je protat též jedním valem, aby se zvýšila jeho obranyschopnost. Spojení viz Falkenštejn.

BOTANICKÁ ZPRÁVA

Původně zde asi byly buky s borovicemi. Ve stromovém patře převládá třešeň a líska. V keřovém patře převládá růže šípková a bez hroznatý. Bylinné patro tvoří zejména kerblík a lipnice.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží tvoří čedič s jasnou odlučitelností v šestistěnných sloupcích. Na vrchu jsme velmi úspěšně našli fylity a svory, které byly kdysi součástí zdiva hradu. Tyto horniny byly na stavbu hradu dovezeny z nejbližšího okolí. Stejně je tomu i s pískovci, které jsme našli v podobě opracovaných kvádrů na několika místech hradu. Čedičový vrch Krasíkov je v bližším okolí ojedinelý.

9) Exštejn (Dolní Kramolín)

HISTORIE

Údaje bohužel nejsou známy.

ARCHITEKTURA A SOUČASNÝ STAV HRADU

Na vrchu nad Dolním Kramolínem se nám podařilo objevit ruiny, ze kterých lze vyčíst objekt rozložený do dvou velkých budov a jedné věžové budovy. V literatuře bohužel neexistují žádné informace nebo odkazy na tato místa, a tak je velice sporné, co jsme vlastně objevili. Exstuje pouze náš pracovní název (viz příloha: mapa č. 10).

STRATEGICKÁ POLOHA

Dohlednost je zhruba 30 km do všech stran. Objekt leží na mírném kopci sice s dobrou dohledností, ale na vrchu je téměř rovina, takže z hlediska obrany není výhodně položen.

GEOLOGICKÁ ZPRÁVA

Podloží - amfibolit spíše bez vrstev. Návrší, na němž se hrad rozkládá, je na první pohled navrženo uměle. Hrad je z jihozápadní strany obklopen sítí zlomů, z nichž mnohé směřují právě na jihozápad. Byl proveden výkop (označen na mapě), který ukazuje pestřejší strukturu než u ostatních hradů. Pod hrabankou je 10 cm hluboká vrstva černoze, která se zanedlouho počíná barvit do žluta a mísit se s vápennými složkami. Tato vrstva později zvolna přechází do žlutých jílu s vysokým obsahem kamenů. Přibližně v metrové hloubce jsme narazili na souvislý amfibolito-
vový základ.

ZÁVĚR

Odpovědi na naše otázky (na základě našich výzkumů):

1) *Existovalo nějaké spojení mezi hrady a vzájemná komunikace mezi nimi?*

Na základě našich pozorování a doplňkového studia literatury se domníváme, že základní složkou komunikace byly stezky různě propletené krajinou. Tyto stezky se napojují na hlavní zemskou stezku vedoucí z Prahy přes Teplou na hrad Kynžvart. V tomto úseku se cesta odpojila přes Mnichov do Bečova, Horního Slavkova a přes Krudum do Sokolova. Dále stezka vedla do Dolního Žandova, kde se připojoval hrad Boršengrýn a odpojila se zde stezka na Plzeň, na kterou se připojovaly stezky z jižní čtveřice hradů. Dalším hradem je strážišť u Těšova, dále Kynšperk nad Ohří a Cheb. Dále stezka vedla do Německa.

2) *Souvisí nějak výskyt rostlin s hrady?*

S hrady souvisí porost rumištní, což je porost vzniklý po zásahu člověka do původního ekosystému. Dnes jsme na hradech objevili bez, kopřiva, šípek, smrk a někdy dokonce i třešeň. Dříve na těchto místech bývaly bučiny nebo bučiny smíšené s borovicemi. Dnes tu jsou smrkové monokultury nebo smrky s několika modřínou. Jen na bývalém Krudumu (Chrudimi) se ještě objevují buky, ale jen v omezeném množství.

3) *Lze vysledovat nějakou souvislost mezi hradišti a hrady?*

V první řadě šlo o strategickou stránku, kterou hrady nemohly postrádat. Za druhé hradišti mohly procházet obchodní stezky. Za vlády Přemysla Otakara II. se přidružují ještě politické

důvody (strážení zemské stezky). Vybudování hradu na místě bývalého hradiště se nám podařilo prokázat pouze ve dvou případech (severozápad oblasti - Kynšperk nad Ohří a Cheb).

4) *Souvisí nějak umístění a poloha hradů s geologickým podložím a geomorfologií kraje v okolí?*

Poloha a umístění hradu samozřejmě závisí na geomorfologii okolí daného místa a na funkci hradu. Během výzkumů jsme došli ke zjištění, že menší hrady, které většinou budovala nižší šlechta (ať již to jsou sídelní či strážní) stojí nejčastěji na místech, která na sebe příliš neupozorňují. To je například strážniště Těšov. Opakem jsou hrady vyšší a bohatší šlechty (např. Krasíkov - Švamberk).

Stavební materiál hradů byl použit místní (Těšov, Gutštejn) nebo dovezený (Krasíkov).

Globální cíl:

- dokumentace současného a rekonstrukce původního stavu hradů.

Současný stav hradů jsme zdokumentovali u každého zvlášť, a to ve formě mapy a popisu. Na závěr připojujeme několik obecnějších údajů z historie zkoumaných hradů.

Hrady západní oblasti Čech jsou poměrně staré. Například Chebský hrad byl založen již ve 12. století. Tyto hrady, tzn. Kynžvart, Chebský hrad, Kynšperk nad Ohří, Bečov nad Teplou a pravděpodobně i Těšov a Baxenswart byly zakládány za vlády Přemysla Otakara II. a sloužily jako strážní hrady na zemských stezkách. Ostatní hrady z tohoto období (Gutštejn, Švamberk, Boršengrýn, Výškov atd.) sloužily k účelům sídelním. Další etapa zakládání hradů se vztahuje až k období vlády Karla IV. - tyto hrady byly opět většinou sídelního typu. Z námi prozkoumaných hradů to jsou Kynšperk a Falkenštejn. V obou etapách byly hrady zakládány zejména rody Borešů z Oseka a pánů z Gutensteina. S příchodem husitství byly hrady často zastavovány šlechtě. Významné rody, které osídlovaly hrady západních Čech, jsou zejména páni z Plané, z Falkenštejna a Šlikové. Díky častým nájezdům husitských vojsk mnoho hradů (ze zkoumaných Výškov a Kynšperk) zaniká. Ostatní hrady (s výjimkou Gutštejna, Boršengrýna, Bečova a Falkenštejna) zanikají až během třicetileté války. Jediný hrad, který se dochoval až dodnes, je Bečov nad Teplou. Tyto události jsme shrnuli v následujícím časovém přehledu:

Století:

9. - 11.	- hradiště na území Chebu
12.	- malé hradiště českých knížat na území Kynšperku
1. čtvrt. 12.	- malý hrad na území Chebu
1179	- začátek stavby Chebského hradu
1189	- konec stavby Chebského hradu
1203	- osada Cheb povýšena na město
1. pol. 13.	- založení Kynžvartu
?	- založení Kynšperku (hradu)
1232	- osada Kynšperk povýšena na město
13.	- založení hradu Výškov
1263	- začátek stavby Gutštejna
1287	- založení hradu Krasíkov

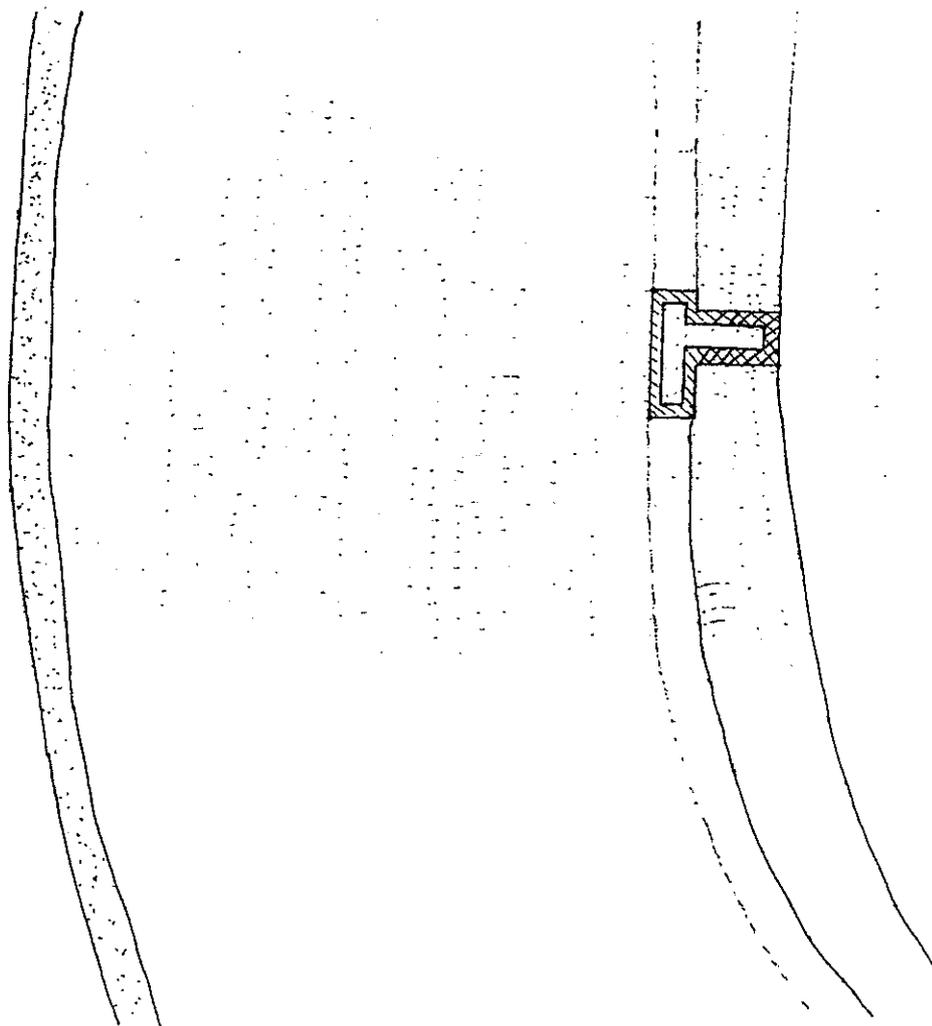

- přelom 13. a 14. - založení Bečova
1313 - konec stavby Gutštejna
1322 - Cheb součástí českého státu
14. - založení Kolové a zánik Výškova
1373 - vznik Boršengrýnu a Kynžvart v rukou Borešů z Oseka
1398 - přestavba Kynžvartu
1400 - hrad Kynžvart v rukou Jindřicha I z Plavna
1407 - páni z Plavna v Bečově
1414 - hrad Kynžvart v rukou Jindřicha II z Plavna
1418 - Jindřich II z Plavna zajat Václavem IV.
1419 - Jindřich II z Plavna osvobozen husity
1421 - dobytí Krasíkova husity
1422 - marné obléhání Gutštejna husity
1430 - husité vyplnili Plavno
1435 - 1454 - Kynžvart v rukou Hynka Krušiny
1443 - požár na Krasíkově
1452 - dobytí Boršengrýna Chebskými měšťany
1472 - Cheb vyhořel
15. - založení Falkenštejna založení Kolové
1495 - konec vlády pánů v Plavna v Bečově
konec 15. - Kynžvart v moci Šliků
1508 - 1520 - Gutštejnové na Kynžvartu
1538 - 1542 - Kynšperk v rukou pánů z Plavna
1547 - konec vlády Ladislava ze Šternberka a Kynšperk v moci Šliků
1554 - Kynžvart v rukou bratrů Jindřicha Zdeňka a Jáchyma ze Švamberka
16. - zánik Falkenštejna
2. pol. 16. - Gutštejn chátrá, připojen k Literbachskému panství
konec 16. - na Kynšperku panovník
poč. 17. - zánik Kynšperku ve správě města
po roce 1620 - bratři Jindřich a Jáchym skončili vládu na Kynžvartu, nástup Metternichů
1647 - dobytí Kynžvartu, Krasíkova a Bečova švédským vojskem

Použitá literatura:

- Durdík T.: Encyklopedie českých hradů, Libri, Praha 1995
Bělohávek M. a kol.: Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Svoboda, Praha 1985
Vejnar Z., Zoubek V.: Geologická mapa ČSSR - list Mariánské Lázně - Švarcava, Ústřední ústav geologický
Hora P.: Toulky českou minulostí 2, Práce, Praha 1991
Šomšák L. a kol.: Velká kniha rostlin, hornin, minerálů a zkamenělin, Příroda, Bratislava 1978
Poche E. a kol.: Umělecké památky Čech 1, 2, 4, Academia, Praha 1982

Příloha: Mapa č. 1 - Strážiště Těšov (M 1:650)

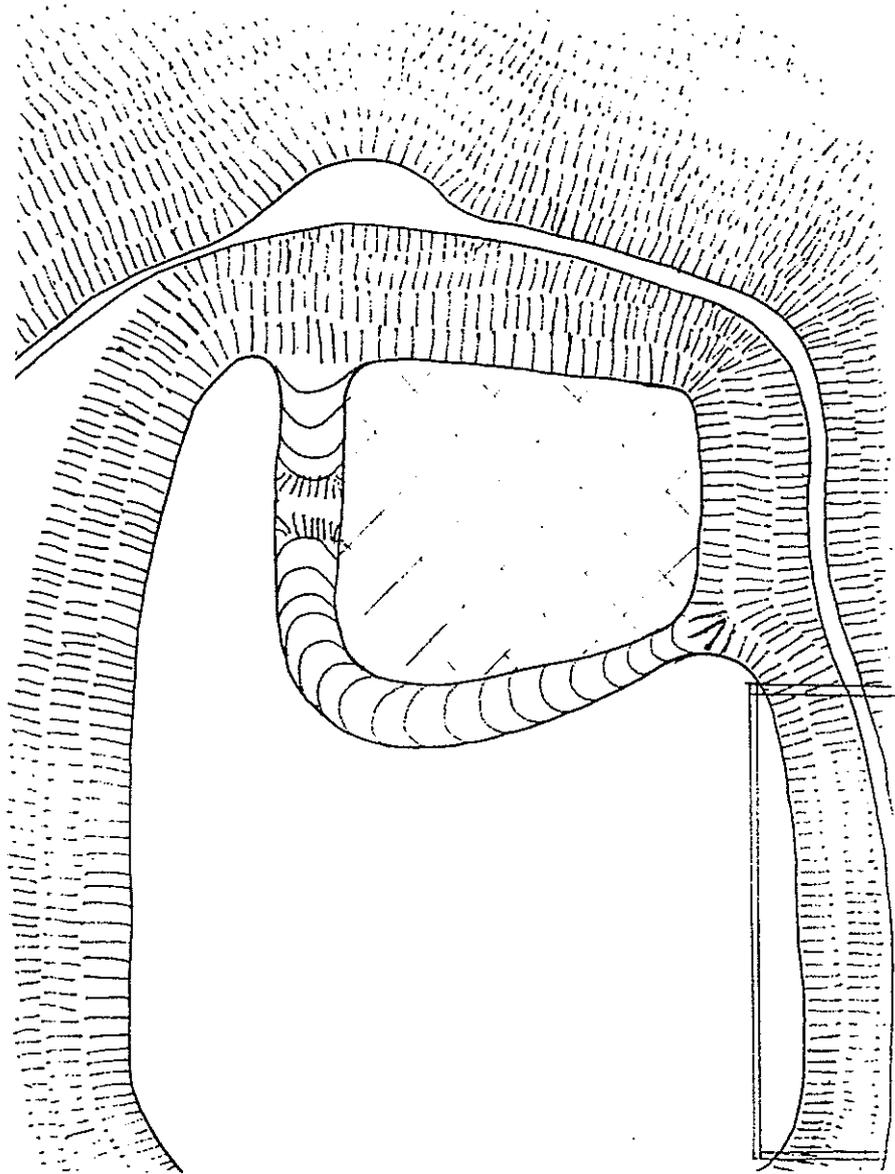

Legenda:

- předpokládané zdivo
- z části zachovalé zdivo
- potok

Příloha: Mapa č. 2 - Kynšperk nad Ohří (M 1:650)

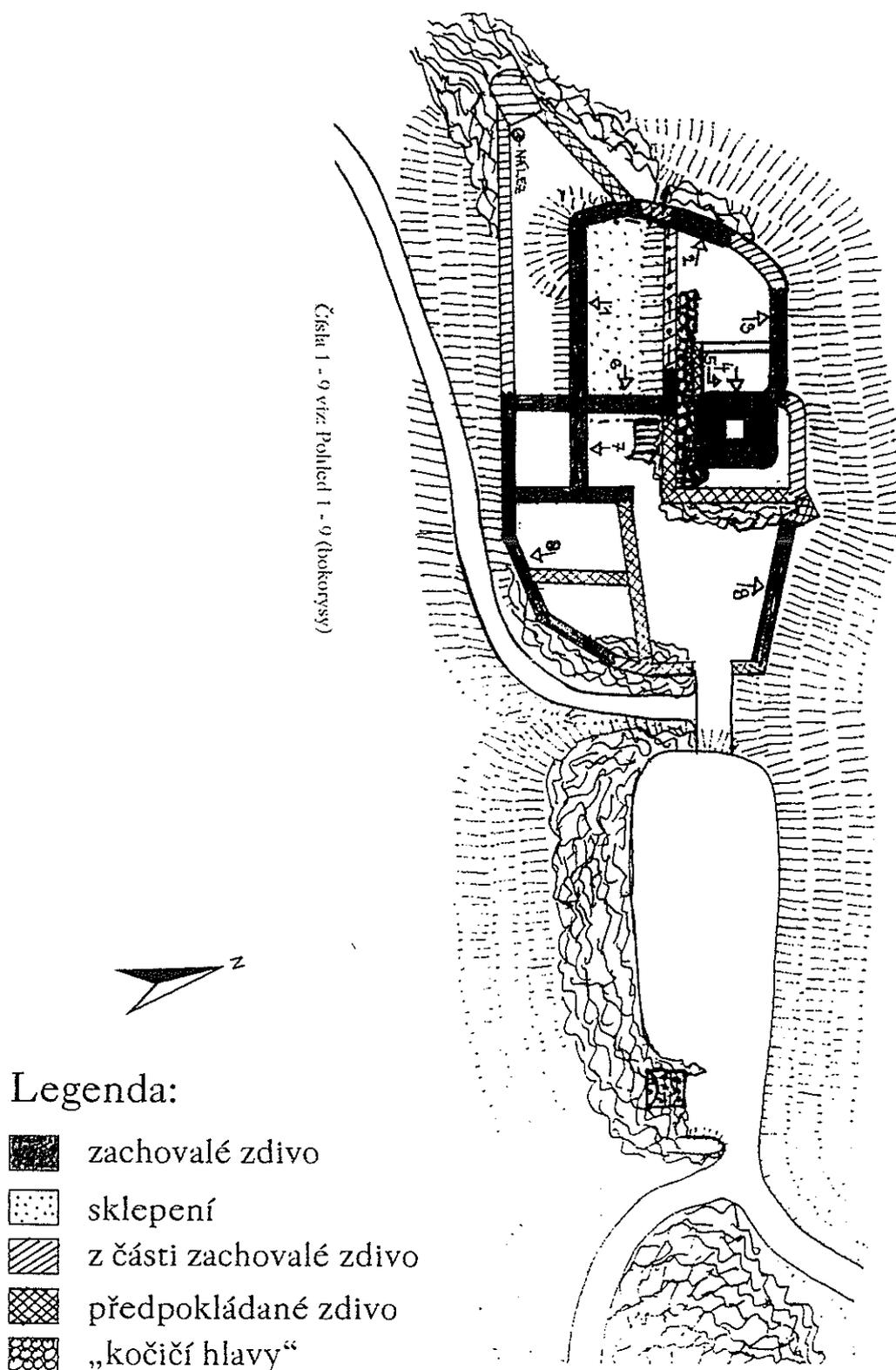

Legenda:

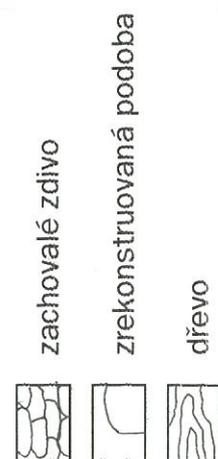
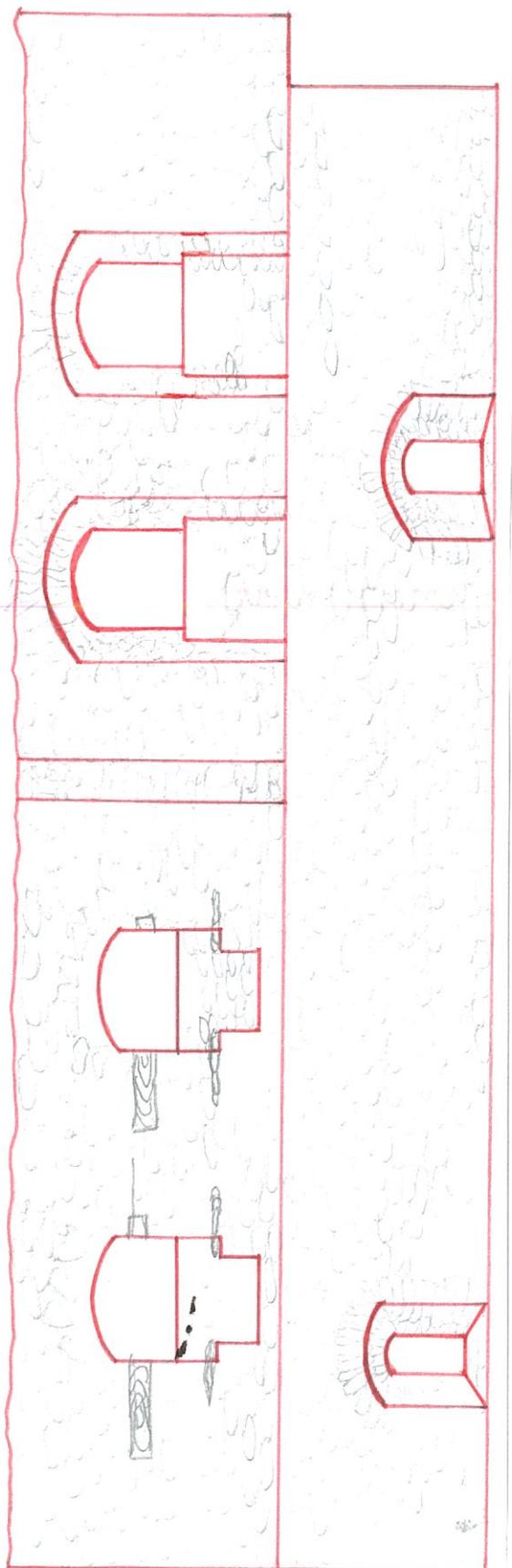
- valy
- jádro hradu
- žid. hřbitov

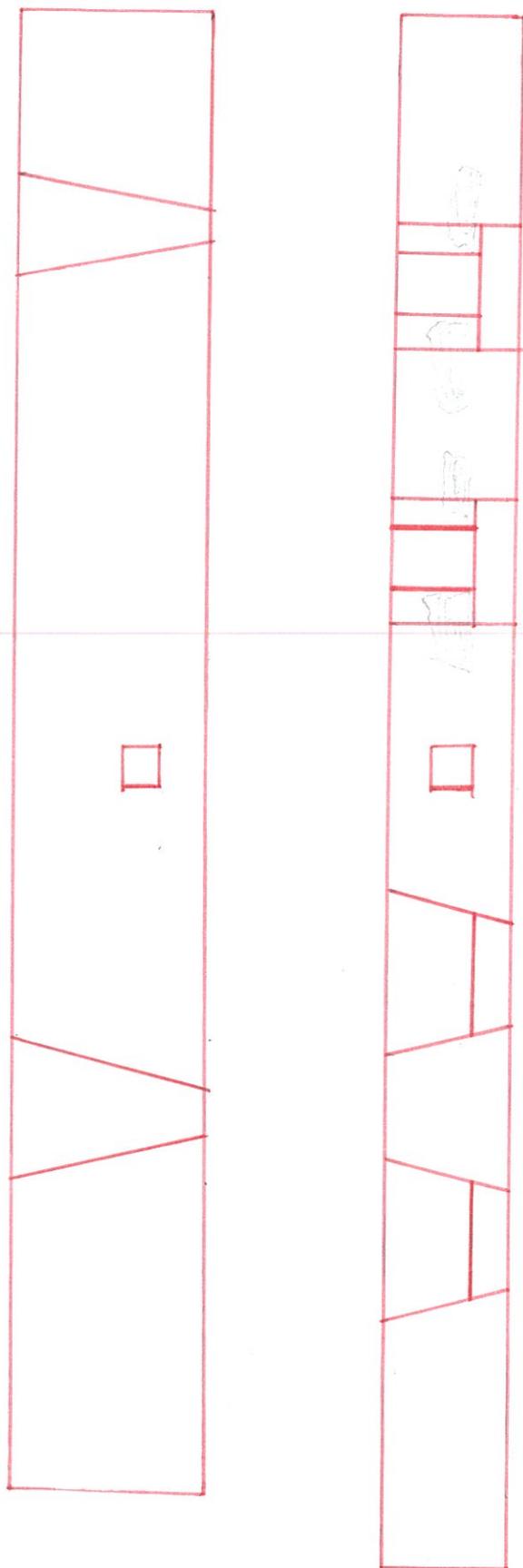
Příloha: Mapa č. 3 - Gutštejn (Tachov) (M 1:650)

Příloha: Mapa č. 3 - Gutštejn (Tachov): pohledy 1 -9

POHLED č. 1A	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vypracoval: Rotrekl - Švarc	datum: 25. 6. 1995

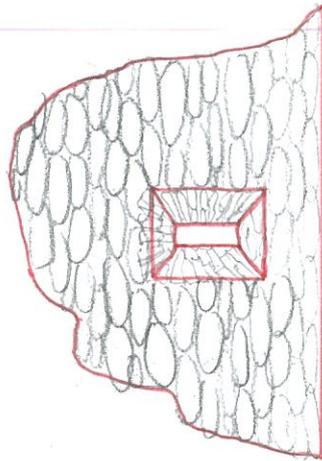

dřevo

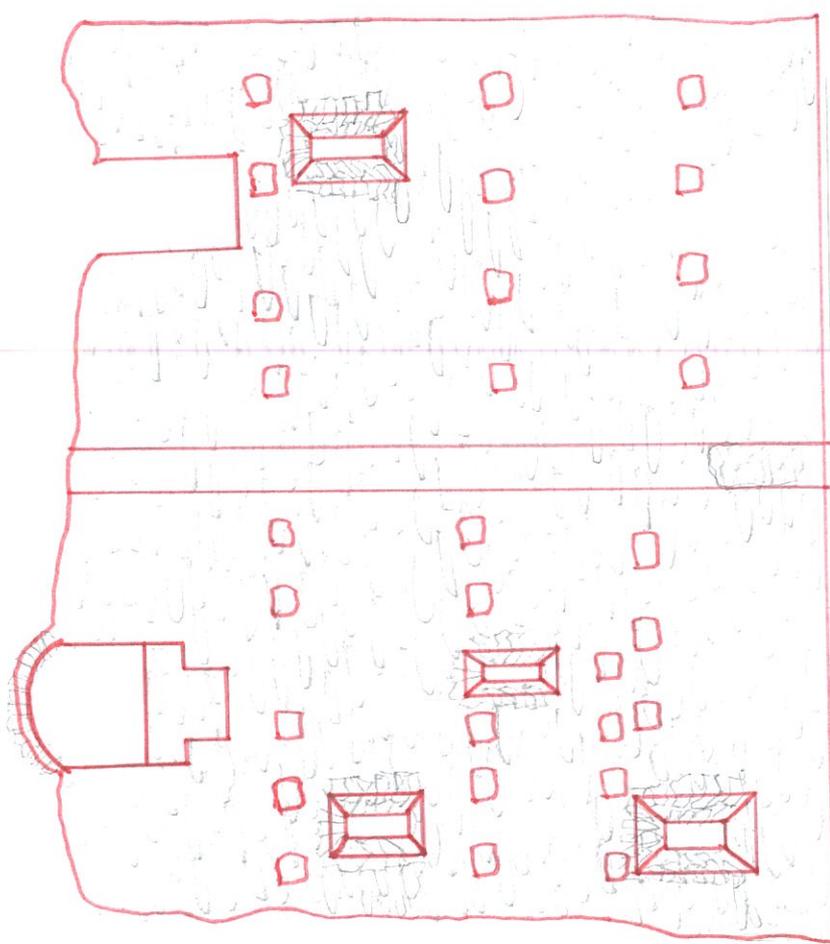
zrekonstruovaná podoba

POHLED č. 1B	M = 1:120
GUTŠTEJN - půdorys	
vypracoval: Švařc	datum: 26. 6. 1995

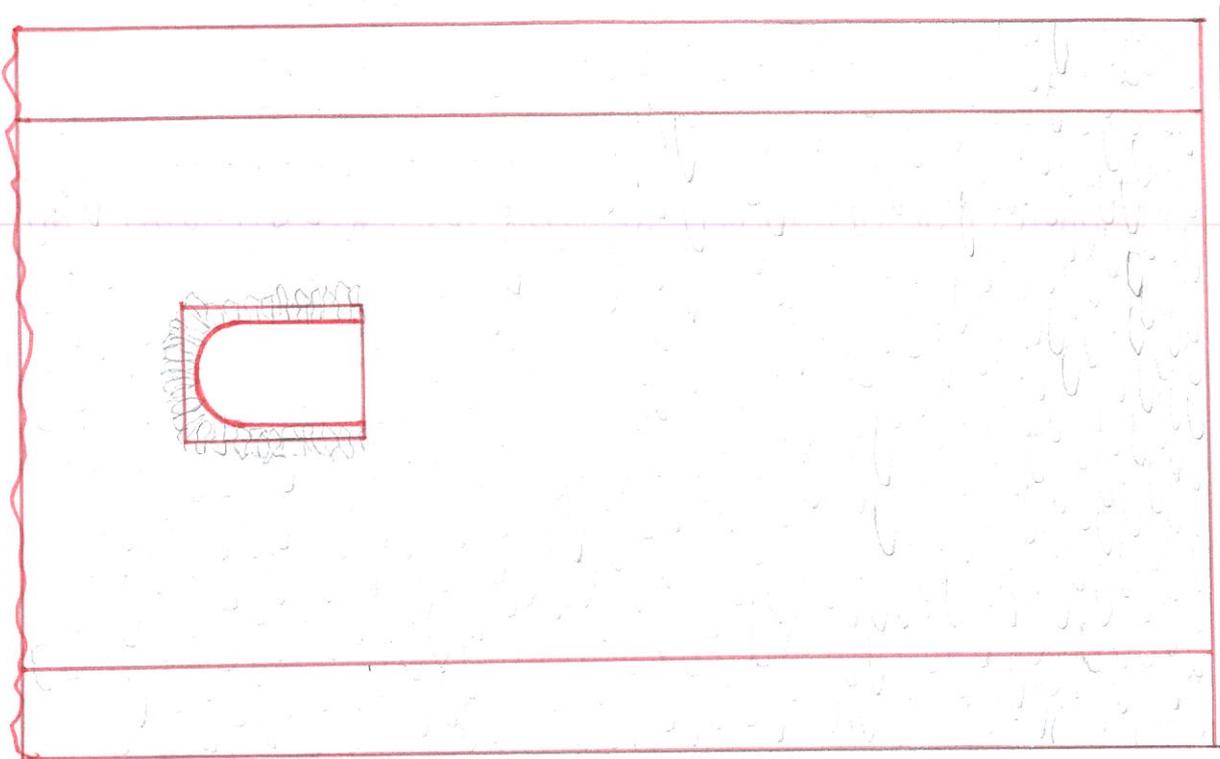
zachovalé zdivo

POHLED č. 2	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vypracoval: Barták	datum: 27. 6. 1995

zachovalé zdivo

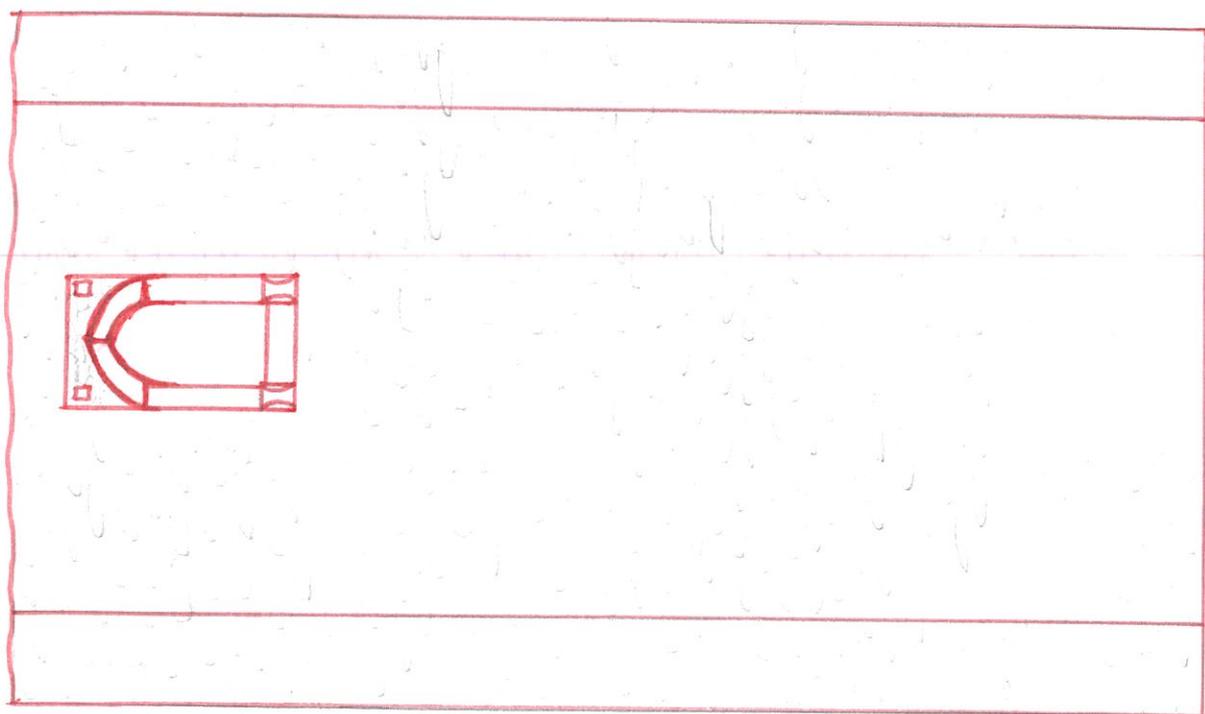
POHLED č. 3	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vpracoval: Švarc	datum: 26. 6. 1995

POHLED č. 4	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokoryš	
vypracoval: Rotrekl	datum: 26. 6. 1995

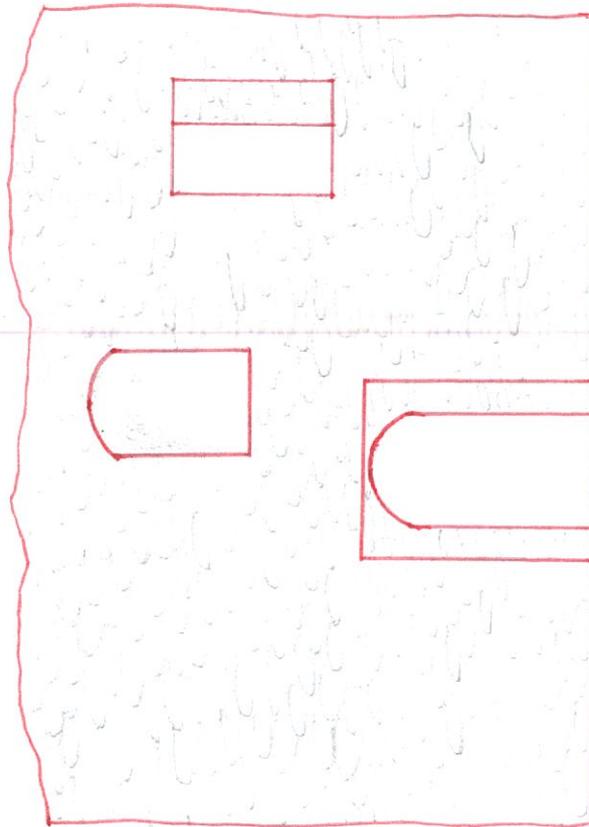
zachovalé zdivo

POHLED č. 5	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokoryš	
vypracoval: Rotrekl	datum: 26. 6. 1995

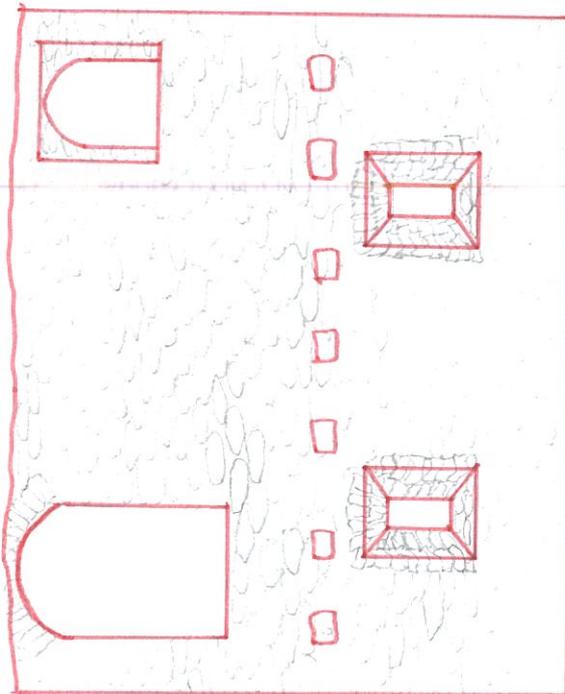

zachovalé zdivo

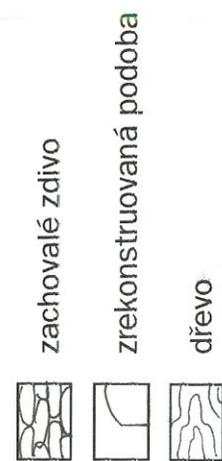

zachovalé zdivo

POHLED č. 6	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vypracoval: Švarc	datum: 26. 6. 1995

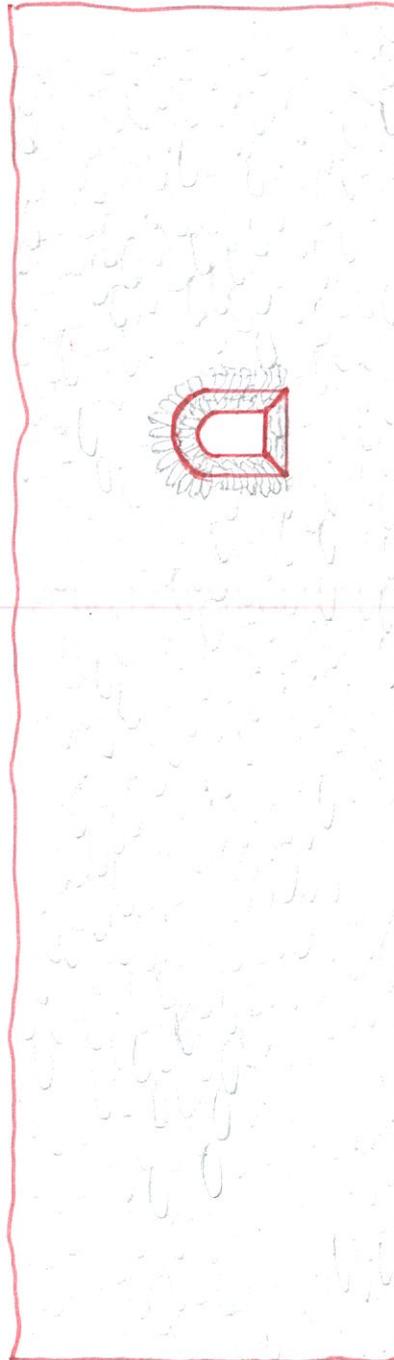
POHLED č. 7	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vpracoval: Švarc	datum: 27. 6. 1995

zachovalé zdivo

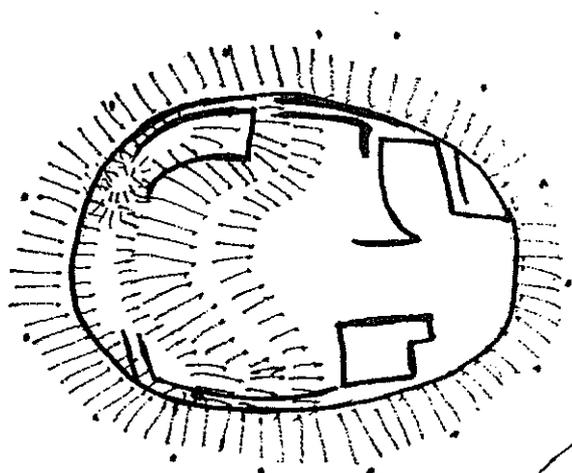
POHLED č. 8	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vypracoval: Švarc	datum: 24. 6. 1995

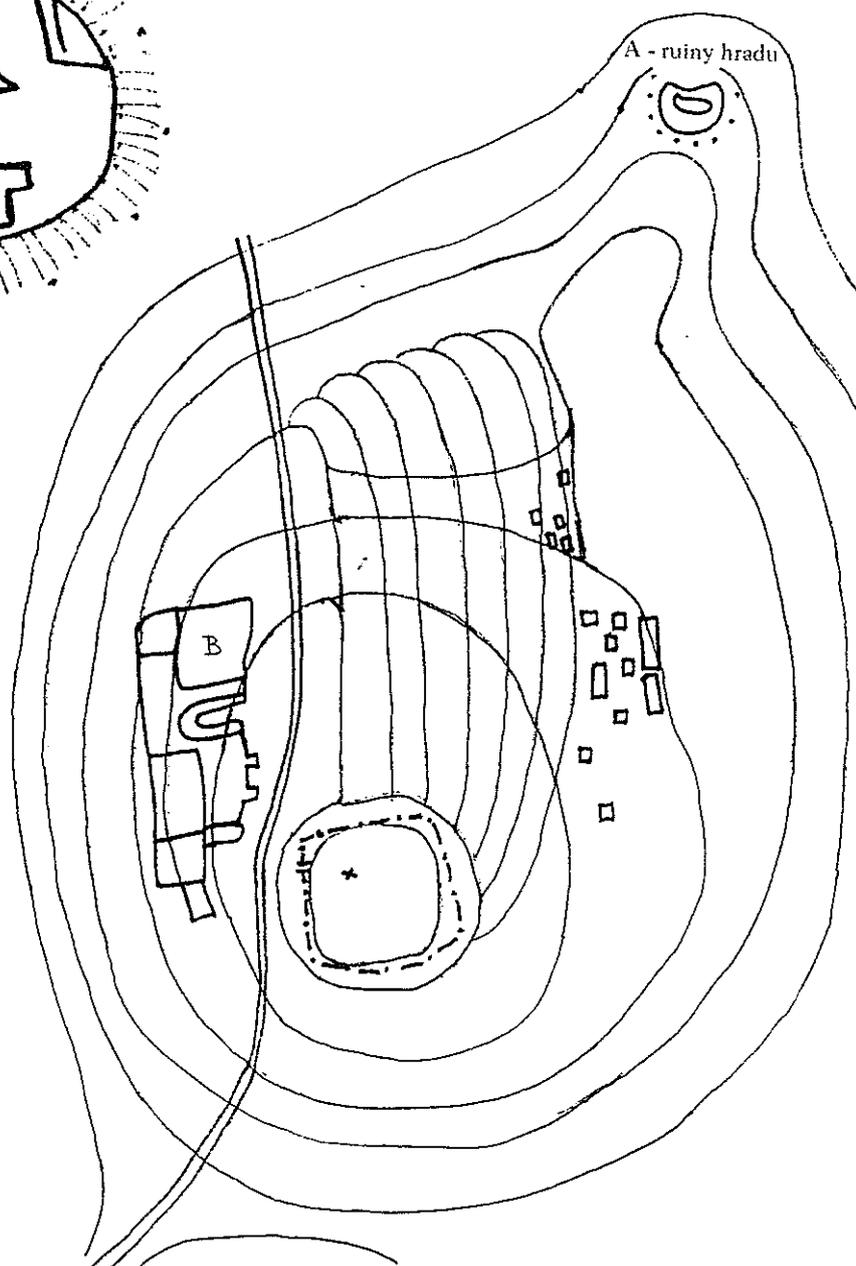
zachovalé zdivo

POHLED č. 9	M = 1:120
GUTŠTEJN - bokorys	
vypracoval: Rotrekl - Švarc	datum: 26. 6. 1995

Příloha: Mapa č. 4 - Výškov (Lazurový vrch) (M 1:3 000)

Pohled A1 - detail hradu (m 1:500)

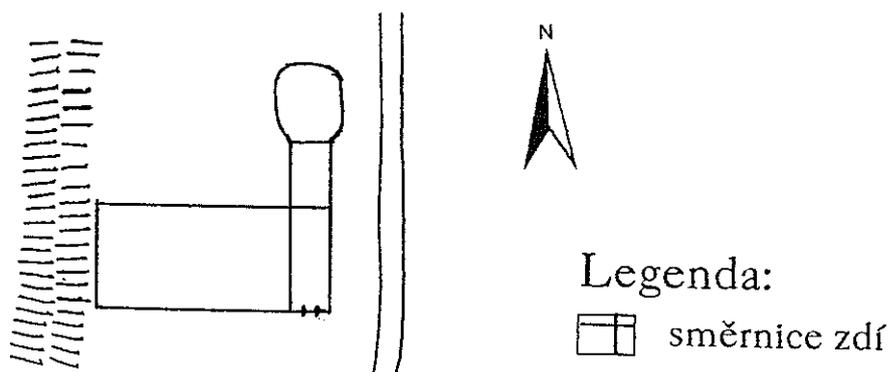
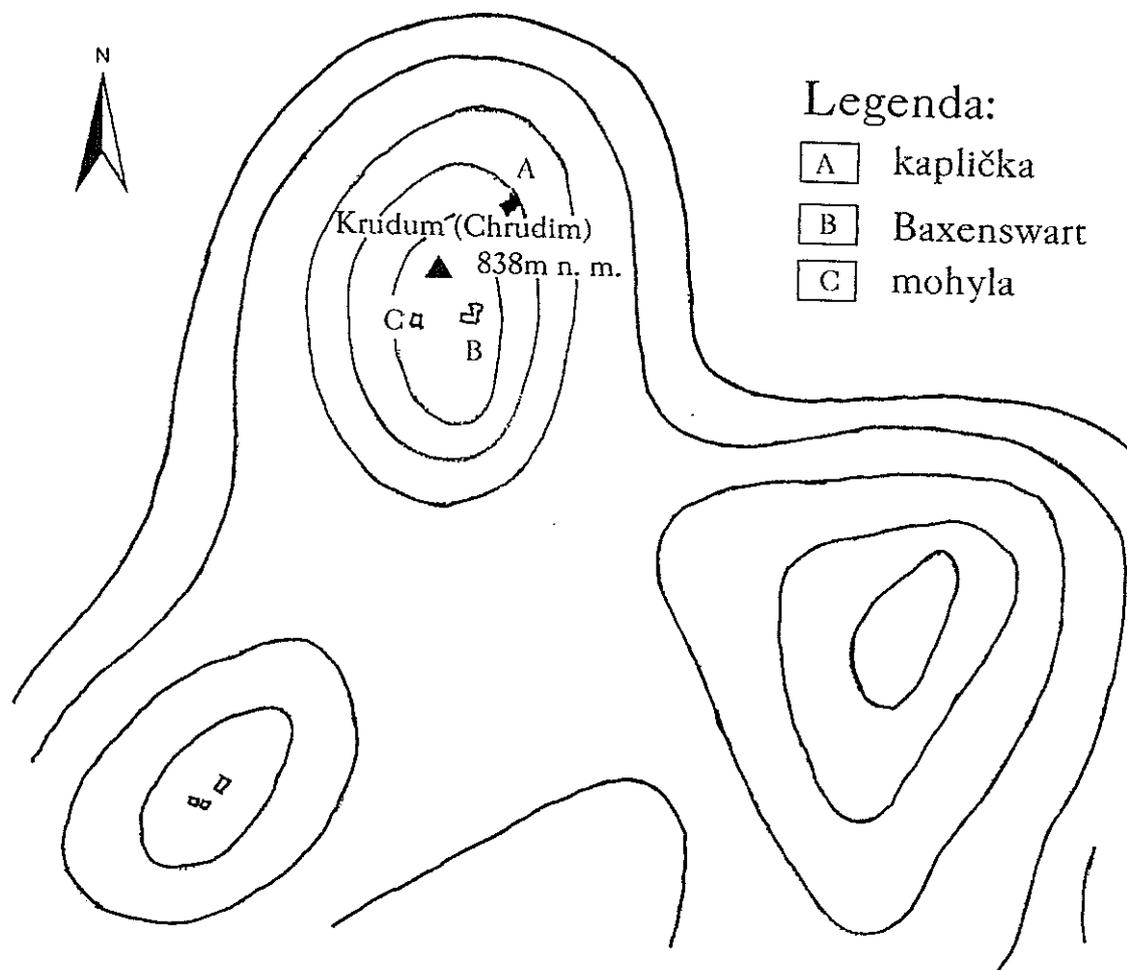

Legenda:

- ruiny
- lesní školka

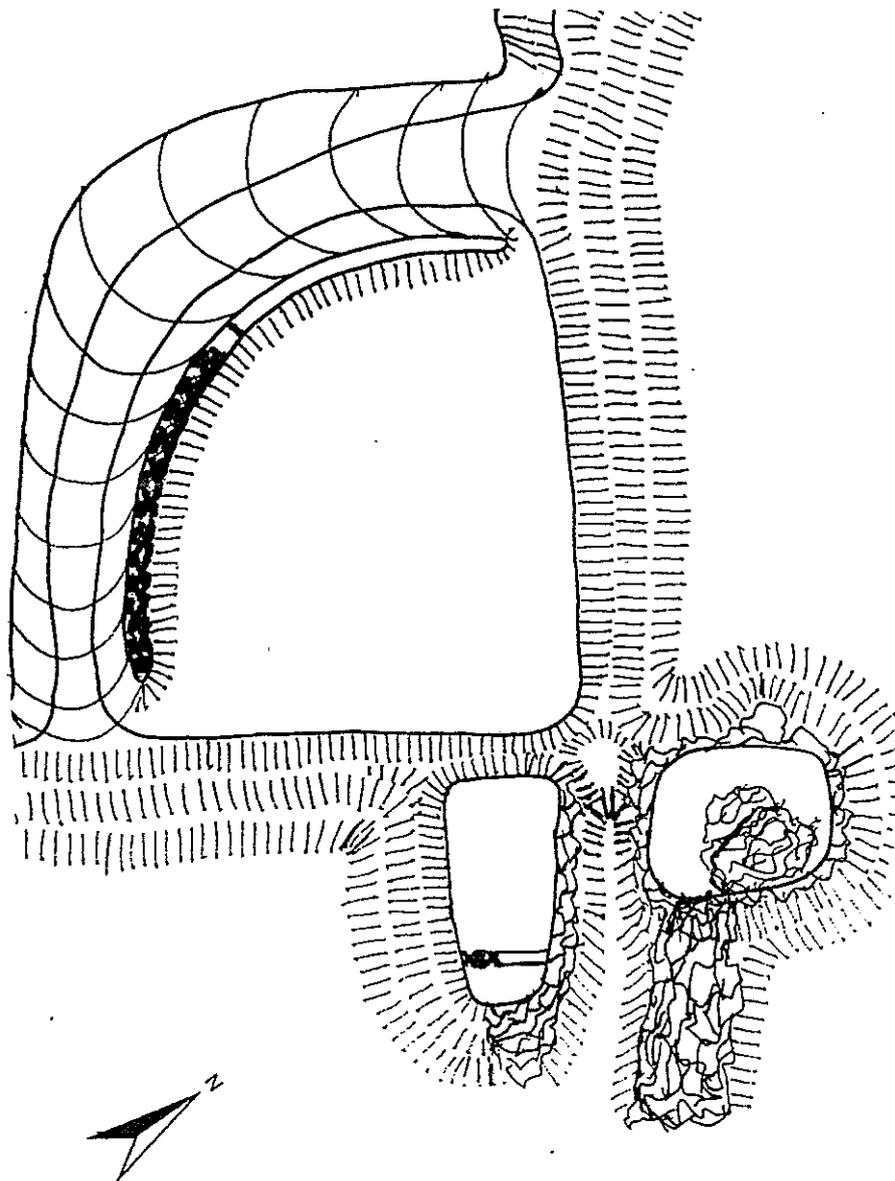

Příloha: Mapa č. 5 - Krudum (M 1:3 000)

Pohled B1 - detail hradu (m 1:650)

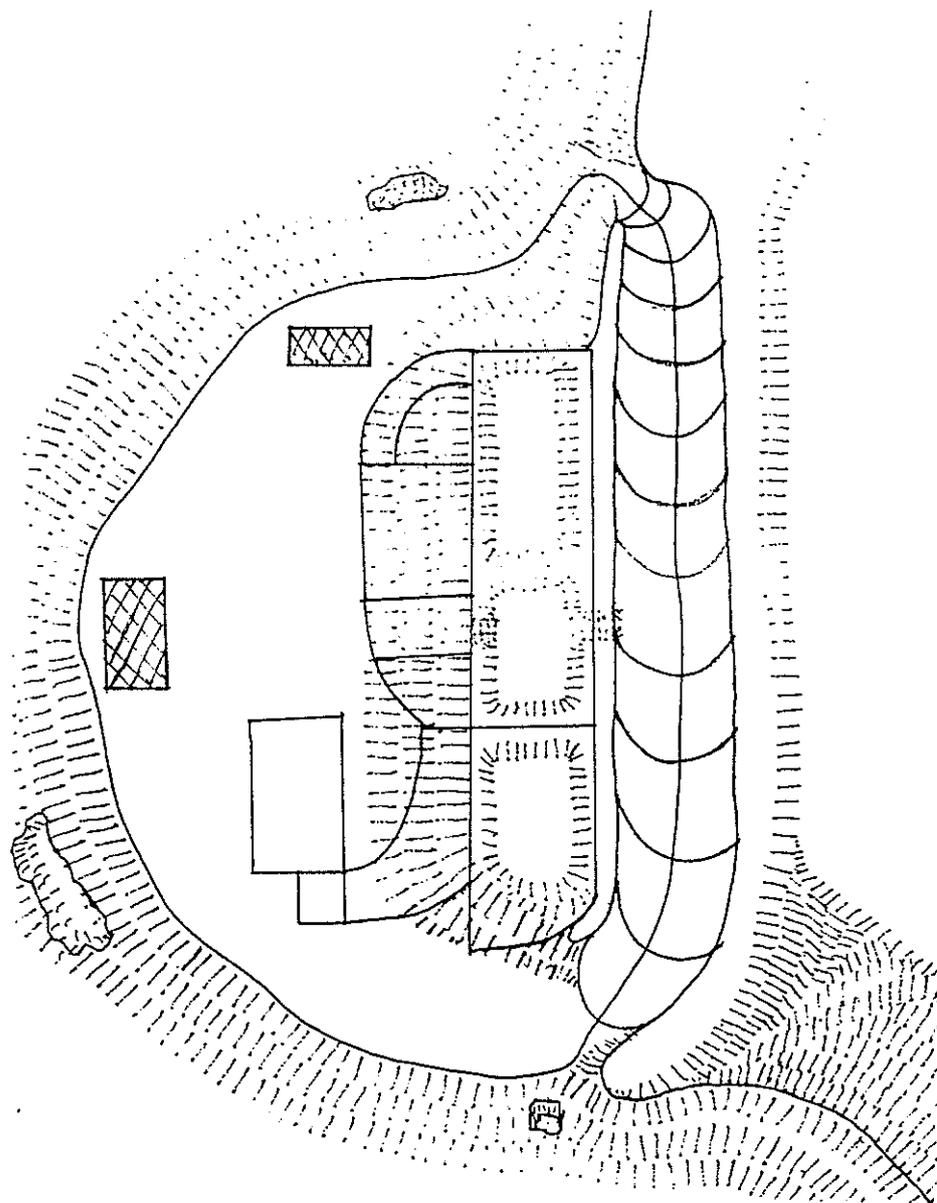
Příloha: Mapa č. 6 - Falkenštejn (M 1:650)

Legenda:

- předpokládané zdivo
- valy

Příloha: Mapa č. 7 - Boršengrýn (M 1:650)

Legenda:

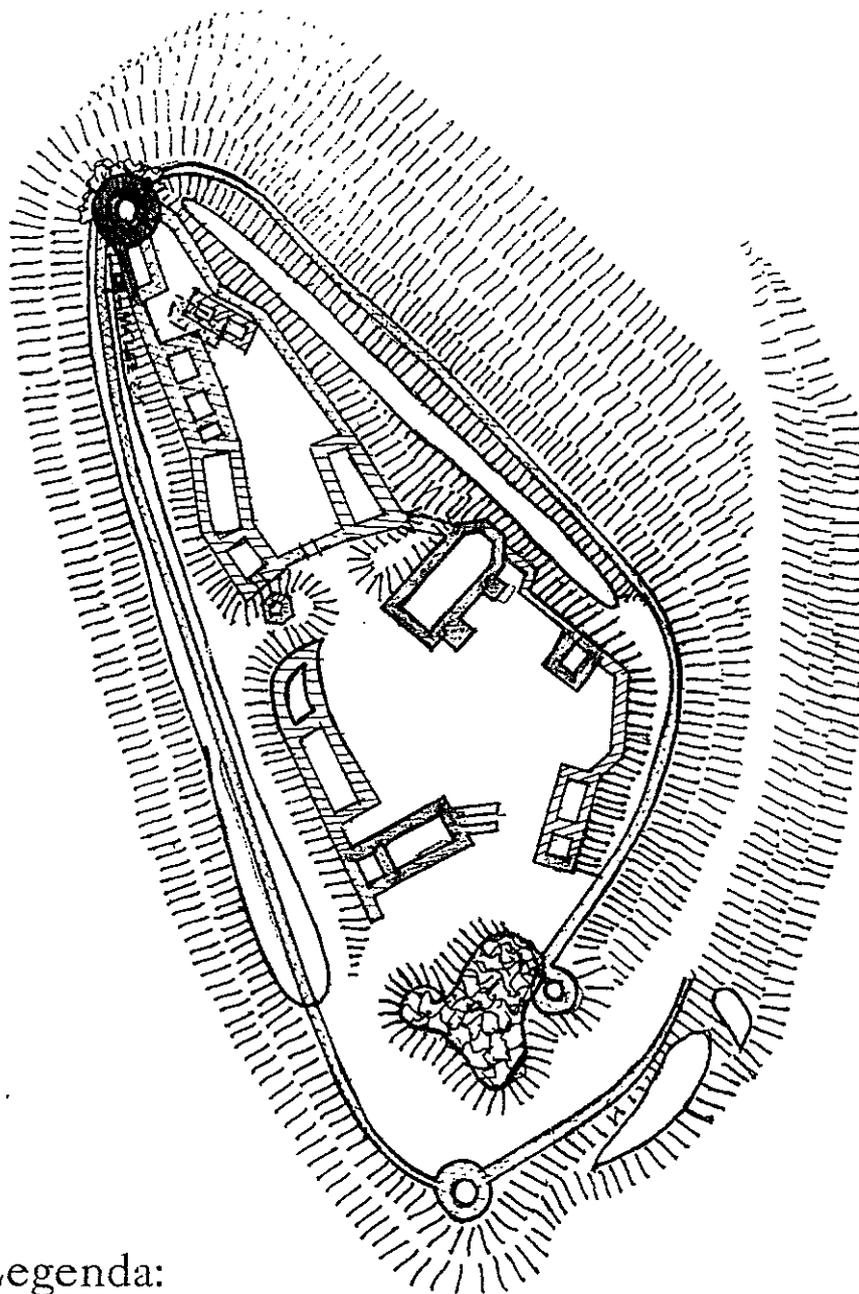
ruiny

turistické chaty

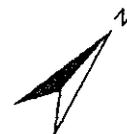

Příloha: Mapa č. 8 - Krasíkov (Švamberk) (M 1:650)

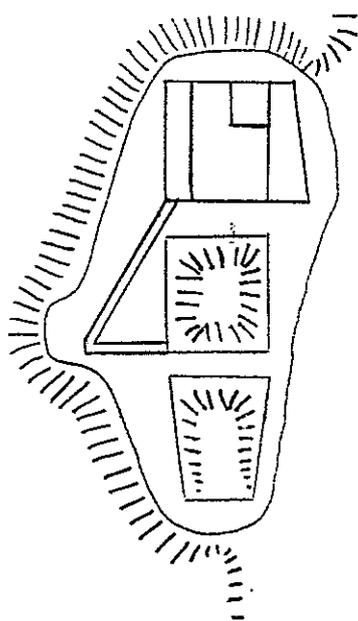

Legenda:

- zachovalé zdivo
- z části zachovalé zdivo
- předpokládané zdivo
- sklepení

Příloha: Mapa č. 9 - Exštejn (Dolní Kramolín) (M 1:650)

Legenda:

- ruiny
- směrnice zdí

